

Tellija: Muinsuskaitseamet
Koostas: Leele Välja

EESTI XX SAJANDI ARHITEKTUURI KAITSE PROGRAMM

PÄRNU LINN
VÄLITÖÖD JA HINNANG EHITUSPÄRANDILE

Tallinn 2008

Sisukord

I Pärnu linna 20. sajandi arhitektuuri kaitstus tänases kontekstis.....	3
II Ettepanekutest Pärnu arhitektuuri kaitseks programmi „Eesti XX sajandi arhitektuuri kaitse” raames.....	5
III Tsaariaeg 170-1918.....	7
IV Eesti Vabariik 1918-1940.....	21
V Nõukogude aeg 1940-1992.....	33
VI Ettepanekud miljööaladeks.....	50

I Pärnu linna 20. sajandi arhitektuuri kaitstus tänases kontekstis

Pärnu linnast kuulub riiklike kultuurimälestiste nimekirja 65 arhitektuurimälestist ja 16 ajaloomälestist (sh kuus hoonet). Vähemalt kaks hoonet (mälestised riikliku registreerimisnumbriga 8322 ja 8326) esinevad mõlemas loetelus.

20. sajandi arhitektuuri kontekstis (vastavalt lähteülesandele on vaadeldud perioodi 1875-1992) on Pärnu linnas käesoleval hetkel kaitse all järgmised hooned (kokku 25 hoonet + Ammende villa piirdemüür):

Tsaariaeg. Historitsism ja juugend

Nikolai 26 koolihoone
Pühavaimu 19 juugendvõimla
Kuninga 29 koolihoone
Ammende villa, kõrvalhoone ja piirdemüür
Mere pst 7
Sillutise 6, endine haiglahoone
Tammsaare 11,13,15,19, suvitusvillad
Karuselli 13, korterelamu
Aia 11 elamu
Aia 17 korterelamu
Nikolai 28 elamu
Lembitu 1 koolihoone
Ria I29 linnaaedniku elamu
Supeluse 1 elamu

EW aeg Traditsionalism ja funktsionalism

Lõuna 2A villa
Rannakohvik Ranna pst 3
Rannahotell Ranna pst 5
Rüütli 1A villa
Kooli 13 koolihoone
Kuuse 2 kahe korteriga elamu
Raba 3 koolihoone
Mudaravila Ranna pst 1
Võimlemise 6 elamu

Arvestatav osa sellest nimekirjast (ca 15 hoonet) on kaitse alla võetud viimase viii aasta jooksul. Pärnu tänane mälestiste nimekiri katab suhteliselt hästi **tsaariaegset** arhitektuuri, kus on esindatud nii eri liiki elamuid kui ühiskondlike hooneid. Ka on arvuliselt see periood suhteliselt paremini esindatud (18 mälestist). Kindlasti ei saa öelda, et seal oleks esindatud kõik Pärnule iseloomulikud hoonetüübhid ja olulisemad hooned, siiski teatud läbilöikeline ülevaade on olemas ja siin vajadused täiendusteks ehk kõige minimaalsemad.

Eesti Vabariigi perioodist on kaitse all riikliku kultuurimälestisena kokku 9 hoonet.

Nimekirjas on Pärnu kuurordi olulisemad märgilised objektid (Mudaravila, Rannahotell,

Rannakohvik), samuti kaks koolimaja. Suhteliselt hästi on kaitstud Pärnu kuulsaima arhitekti Olev Siinmaa looming – Eesti Vabariigi aegsetest kultuurimälestistest on 6 tema projekteeritud ja ka Mudaravila puhul on tegemist kaasautorlusega. Seega võib öelda et Siinmaa olulisemad objektid on tänaseks ka kaitse all ja arhitekti looming mälestiste nimekirjas hästi esindatud. Samas ei ole n.ö Siinmaa koolkonda kuulunud teiste, küll pisut tagasihoidlikumate arhitektide loomingust kaitse all ühtegi näidet. Vaid Märt Merivälja projekteeritud esindustraditsionalistlikus villas Tammsaare 1A on kunstimälestisena kaitse alla mõned bareljeefid. Kindlasti ei ole Eesti Vabariigi perioodist sedavõrd ühekülgne. Praeguse seisuga on esindatud vaid n.ö supelfunktionalism ja mõned Siinmaa varasemad traditsionalistlikuma joonega tööd. Viimastele sekundeerib hilisjuugendlike motiividega Võimlemise 6.

Nõukogude perioodist ei ole Pärnu linnas kaitse all ühtegi hoonet.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et Pärnu riiklike kultuurimälestiste nimekirjas on mõned valdkonnad suhteliselt hästi esindatud (koolimajad, Siinmaa looming, EW aegsed märgilised hooned), samas on hulk valdkondi täiesti katmata (nt ärihooned, tööliselamud, vernakulaarne arhitektuur, puitarhitektuur, militaarobjektid jne). Märkimist väärib ka asjaolu, et Nõukogude perioodist ei ole kaitse all ühtegi hoonet, kuigi nii kaasaegsetes arhitektuurikäsitlustes kui tänaseks n.ö ajalukku kirjutatud hoonete hulgas on see periood üsna arvukate näidetega esindatud. Pärnu arhitektuuri kaitset kergendab asjaolu, et väga arvestatav osa väärtslikust arhitektuuripärandist jäab muinsuskaitsealale, rohkem vajavad täiendava kaitse meetmeid objektid, mis jäavad muinsuskaitseala kaitsevööndisse, miljööaladele ja eriti need, mis kõigest eelnevast väljapool. Pärnu linnas on kehtestatud ka mõned miljööalad (vt miljööalade kaart Pärnu linna koduleheküljel), mis aga kahjuks hõlmab vaid väheste osa Pärnu väärtslikust miljööst.

II Ettepanekutest Pärnu arhitektuuri kaitseks programmi „Eesti XX sajandi arhitektuuri kaitse” raames

Järgneva nimekirja koostamisel on aluseks võetud olulisem seda perioodi käsitlev kirjandus ja käsikirjalised tööd (vt kasutatud materjalid töö lõpus). Selge on, et see ei ole kaugeltki ammendav, kuid annab siiski ülevaate objektidest, mida välitööde käigus tuleks fikseerida.

Nimekirja ülesehitusel on esmalt kasutatud ajastute kaupa selekteerimist ajastu piires alajaotuste moodustamisel on eeskujuks võetud seni teostatud alusuuringud (M. Kalm ja E. Lankots).

Käsitledud ei ole objekte, mille suhtes on muinsuskaitselised ekspertiisid teostatud (nt Pikk 16 juugendelamu, Pärnu KEK-i ansambel) või võetud ametlik seisukoht edasise suhtes (nt rööpaseadja majake Port Artur'i kaubanduskeskuses) jne.

Arvestades asjaolu, et autorist mittesõltuvatel asjaoludel jõudis nimekiri ajakirjandusse ja oli avalikkusele mõnda aega kätesaadav nii Pärnu Postimehe kui Pärnu maavalitsuse koduleheküljel, oli otstarbekas käsitleda kõiki eelnimekirjas esitatud objekte, seda ka juhul kui hoone osas ettepanekud täiendavaks kaitseks puudusid.

Et arvestatav osa Pärnu 19. sajandi väärtsuslikumast puitarhitektuurist on leidnud käsitlemist 2007. aastal koostatud ekspertarvamuses *Pärnu linna 2001. aasta üldplaneeringuga esitatud kaitse alla minevate objektide vastavusest mälestise tunnustele* siis selles osas on toodud välja vaid üksikud käesoleva töö ajaraamidesse jäädavad marginaalsemad objektid, mis senisest enam tähelepanu vajaksid.

Suhteliselt vähem on tähelepanu pööratud muinsuskaitsealal paiknevatele hoonetele, kuivõrd muinsuskaitse ala regulatsioon annab küllaldaselt seaduslikke instrumente hoonete säilitamiseks ja ümberehituste vältimiseks. Küll aga oleks möödapääsmatult vajalik koostada muinsuskaitseala iga tsooni kohta teemaplaneering, mis tooks välja hoonete väärushinnangud sh võimalused asendamiseks uushoonestusega) ja annaks üldised reeglid uushoonestuseks. Muinsuskaitsealal paiknevatest hoonetest on

käsitlemist leidnud vaid need, mis olid esitatud eelnimekirjas ja lisaks sellised hooned, mis vajaksid rangemat kaitserelvamuhi (enamat kui muinsuskaitseala seda võimaldab) riikliku kultuurimälestisena tulenevalt siis ohustatusest või erilisest kohta Eesti arhitektuuriajaloos.

Kahetsusväärsest vähe on olnud võimalus töös välja tuua väärtsuslike väikeelamuid. Paraku on Pärnu olnud viimasel künnel aastal intensiivse kinnisvaraarenduse tallermaaks ja nii on ümberehitamata hooneid nõukogude perioodist napilt. Paar huvitavamat ansamblit (nt Raekülas Kalevi pst jm) on sedavõrd ümberehitustest moonutatud, et mistahes kaitsetegevus tuleb juba hilinenuks lugeda. Ka peab märkima, et väikeelamuid, mis väärksid tähelepanu iseseisvate objektidena on Pärnu nõukogudeaegses linnapildis eriti napilt. Kogu linnapilti iseloomustab aga väärtsliku miljöö rohkus. Töö lõpus ongi välja toodud ettepanekud täiendavate miljööalade loomiseks.

Ühiskondlikud hooned

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Apostliku õigeusu Issandamuutmis e kirik Aia 5	Konsistooriumi arhitekt, 1904. Riia vaimuliku konsistooriumi arhitekti V. Lunski projekti järgi ehitatud kirik kerkis ehitusmeister Karl Kleini juhatuse all lühikese ajaga, vaid 1902–1904.	Historitsistlik, vanavene stiili järgiv ehitus, ajastule iseloomulikult tellisfassaa-didega ja tahutud granittkividest sokliga. Traditsiooniliste materjalide kärvale ka betoondetaile. Sisustuses on 11 ikooniga altarisein, Pärnu raudteeinsener V.Znamenski kavandi järgi. 1927 sai kirik 11 suurest figuuralkomposit-sioonist koosnevad seina-maalingud (kunstnik Peeter O'Connel).		— Väärtuslik objekt. Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal.
Elamu- ja ärihoone Rüütli 27	G. Hellat, 1903	Ins. G. Hellati varasemate hoonete hulka kuuluv detailirohke, historitsistlike sugemetega juugendehitis.		— Oluline objekt Rüütli tänavale mäijoös. Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal.

**Elamu- ja
ärihoone**
Rüütl 36

E.v Wolffeldt
20. s algus
Rüütl 36

Äritänava tüüpiline kaupmehemaja. Arhitektile omase juugendstilse plastilise tänavafassaadiga.

**Elamu- ja
ärihoone**
Rüütl 41 A

E.v Wolffeldt,
1912

Mõõduka juugendstiili näide.
Plastiline fassaad (vt eelmine).

Oluline objekt Rüütlitänava miljöös.
Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal

**Elamu- ja
ärihoone**
Rüütl 45

B.v. Bock 19, s
H.v. Wolffeldt
1904

Historitsistlik, ehitatud 2 järgus:
19. s lõpus gootipärase tellifasseadidega elamukks kavandatud hooneosa Rüütl ja Hommiku nurgal (arh Boris von Bock); 1904. Ringi t murgal jurdeehitus, mis kopeerib varasemat üksühele (arh Erich von Wolffeldt).

Väga väärtsuslik hoone, on oluline arhitektuurialaos ja Rüütlit tänavava miljöös.
Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal

**Kasarmute kompleks
Tammsaare pst
67**

Historitsistlikud tellistest kasarmu-hooned ehitati 1905. aastal linna ja Waldfofi vabriku raha-dega Valmierast Pärnusse üle toodud Krasnojarski 95. jalaväepolgu majutamiseks. Projekt linnatehnik R. Fröhling. Alaliselt linnas paikneva garnisoni hoone-linnak sisaldas kõike eluks vajalikku mh ka laatsareti koos 15-kohalise palatikorpusega. 1914. aastal, pärast Krasnojarski polgu rindel saatmist, anti kasarmud ja laatsaret üle Pärnu linnaile. 1921. aastal paigutati kasarmutesse Viljandist toodud Eesti Vabariigi 6. sõjaväepataljon.

Vene sõjaväe jälgj on näha Riia mnt äärsetel hoonetel, Tammsaare t pool aga uue Eesti vabariigi käekirja. On küsivat korruse lisamine ajaloolist stiili matkides.

Võtta arvele,
informeerida
omanikku ja
omavalitsust
hoonekompleksi
väärtsuslikkusest.

**Kiosk
Vingi 17A**

1920. aastad

Hooajaliseks kasutamiseks
mõeldud kiosk. Omistatud O.
Siinmaale. Samase lahendusega
kioskeid oli mitmel pool Pärnu
linnas. AINSANA SÄILINUD!

RKM

Elamud	Objekt	Arhitekt, dateering	Info	Fotod	Ettepanekud
Waldhofi ametnikeelamud Riia mnt 137-141	1989-1900		<p>Sõjaeluse Pärnu suurimast tööstusettevõttest Waldhofi tselluloosivabrikust on säilinud vaid mõned elamud. I MS ajal õhku lastud hügglaslikku kompleksi kuulusid ka muuhulgas puidust ametnikkelamud. Tänaseni on neist säilinud kolm, osadel juures ka n.ö arhitekti poolt kujundatud kõrvvalhooned kuurile ja pesukögiga. Historitsistliku üldilmega hooned ei oma otseseid parallelel mujal. Hooneid on arhitektuurilt küllalt hästi säilinud asendatud on vaid üksikuid avatäiteid.</p> 	 	<p>RKM kui ajalooliselt ja täpologiliselt väärtslikud hooned. Moodustada ühtne kaitsevöönd.</p>

Waldhofi meistrite elamud	1989-1990 mnt 96-102	Meistrite elamud Riia mnt vastaskülijel, omaaegse vabriku-kompleksi külje all olid aga erinevalt ametnikeelamutest hoopis tellistest. Erinevatelt aga eelmistest on aga need hooned ümberehitustega kõvasti ränsida saanud.
----------------------------------	----------------------	---

Võtta arvele ja informeerida omavalitsust hoonete väärusest. Moodustada miljööala, mis hõlmaks ka tagaküjjel olevaid kõrvalhooneid.

)

)

**Waldhofi
tööliselamud
Metsat 2,4,5,7,
Merepst 2 ja 3**

20. saj
alguskünnend
Mitmesektsioonilised
tööliselamud, mis eesti
tööliselamute tüpoloogias
haruldased. Enamik
hooneid on ilmselt
korterite kaupa erastatud,
mis tähendab ka kohati
üksna stiililist käitumist
nende heakorrastamisel.

RKM kui tüpoloogiliselt
erandlik tööliselamu.
Otstarbekas oleks kaitse
alla võtta nt kolm
paremini säilinud näidet
ja ülejäänu hõlmata
kaitsevööndiga . Nt
Metsa 2, Mere 2 ja Mere
5.
Alternatiivina võib
kaaluda ka väikese
miljööala moodustamist.

Villa Supeluse 21	1912	Jugendlik elamu. 1936. aastast ümberehitused. Nõukogude ajal sanatooriumite käes. Nüüd taas erakätes, kapitaalremont sajandi vahetuse paiku.	Ohustatus praktiliselt puudub, hijutu renoveeritud. Asub Pärnu MK alal.
Suure-Jõe 42	20. saj algus	Silmapaistvalt hästi säilinud hilisjuugendlik villa tüüpi hoone (kuulus H.D.Schmidti kompaniile) 20. sajandi esimestest kümneni-test. Hoovis kelder. Paikneb tööstushoonete keskel. Miliöö puudub.	Et hoone autentsena säilitmise tagamiseks puuduvad muud mehhanismid tellida eksperitiis ja kaaluda rikkliku kultuurimälestise staatust.
Pikk 20	19. saj lõpp	Hoone ehitas Uulu mõisnik 1870-tel. Lopsaka dekooriga torn ja linnavälistele majadele iseloomulik terassrõdu eristavad hoone teistest kaasaegsetest villadest. Kuulub Kaitseliidu Pärnu Malevale, on säilitanud osa arvestatava osa algupärasatest detailidest	Otsene oht puudub, Kaitseliit on olnud küllaltki dialoogialdis. Arvestades aga nt torni dekoori, mis hoonele puitarhitektuuri ajalos vägagi silmapaistva rolli annab RKM.

Heno 4

19. sajandi
lõpp

I korrus krohvitud, II korrus puidust. Pärmule tüüpilised aknad kanneteeritud tuuleliistudega. Üsna harvaesinev verstoon eeslinna elamust. Hästi säilinud. Ohustatus: teadmatusest, ja hoolimatusest tulenevad sobimatuud renoverimistööd.

Kaevu 12

20. saj algus

Pärmule tavapärase elamutübü millest ütegi ei ole kaitse all) variatsioon nurgalahendusega. Hoone teeval erandlikuks ühel küljel olevad väiksemad aknad. Väga hästi säilinud näide (sh betoonkatusekivid, avatäited, laudis jne).

Suur-Sepa 11

20. saj teine
kümnend

Kahekorruseline juu-
genddekooriga korter-
elamu. Värskelt remonee-
ritud. Kuulub kindlalt
Pärnu puitjuugendi
silmapaistvamate esinda-
jate hulka. Arvestades
head seisundit ja äsjaast
renoveerimist ei ole ohte
eriti näha.

Tellida eksertiis ja
kaaluda mälestise staatus
kui hoonetübi
väärtuslikku esindajat.

Tellida eksertiis
hoonele kui tüübi
silmapaistvalt hästi
säilinud esindajale.
Kaaluda mälestise
staatus.

Märkida miljöö-
väärtuslikul alal kui ala
arhitektuurset väärtust
kandev väga väärtuslik
hoone. Ohu korral hoone
kui terviku või
fassaadide säilimisele
kaaluda mälestise
staatus.

Suur-Sepa 12

Pärmule iseloomulik hoonetüüp, millel täieliku haruldusena on sälinud lopsakas shveitsi stiilis katusedekoor. Sellises ulatuses katusedekoori sälimine (koos profileeritud räästalaudade ja ehistornikestega) on üsna haruldane.

Dokumenteerida dekoor. Võtta arvle ja märkida miljööväärtuslikul alal kui väga väärtuslik hoone Vajadusel kahuda mälestise staatust katusedekoori säilitamise ja restaureerimise eesmärgil.

Väike-Toome 5

Romantiline üliväike elamu, mis oma stükkil ja teostuselt eristub jõuliselt ümbritsevatest Vana-Pärnu lihtsatest elamutest. Väga hästi sälinud.

Arvestades hoone küllalt erandlikku iseloomu, puitarhitektuuri haurust asjaolu, et alal puudub miljööväärtuslik ala RMK

Sotsiaalia

Objekt	Arhitekt, dateering	Info	Fotod	Ettepanekud
Nikolai koguduse vanadekodu Lõuna 2	A. Jung, 1909	20. sajandi alguse esinduslikumaid neorenessanssstiilis hooneid Pärnus, ehitatud Nikolai koguduse vanadekoduks		Väga väärtsuslik hoone, on oluline arhitektuurialoos ja vanalinna miljöös. Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal.
AÖK kiriku vanadekodu Suur-Posti 22	20. saj algus	Kivist historitsistlik hoone, ümbritseva suhteliselt tagashoidliku puithooneestuse foonil kerkib jõuliselt esile. Ehitatud 20. sajandi algul apostliku õigeusu kogude vaestemajaks. Nõukogude ajal tegutses siin nn sidakeskus, rahvakeeli „segaja“. 1994. maja restaureeeriti ja läks Pärnu Telefonikeskuse käsitlusse. Mõned aastad tagasi müüdi erakätesse, hiljuti korrasstatud, täna korterid.		Kummisel kombel jäab see tänavalöök juba välja miljööväärtsusliku hoonestusala piirides. Võtta arvele kui väärtsuslik objekt ja informeerida omavalitsust. Vastab ka RKM tunnustele Hiljuti renoveerituna ei näe erilisi ohtu sälimisele. Kui just keegi korruseid peale ei taha ehitada.

**Pärnu
vangla
algus**

20. saj
algus
Sillutise 1

Tüüpiline historitsistik kroonuhuone on tähelepanuväärmne kui üks vähest spetsiaalselt vanglaks ehitatud hooneid. Kuigi ümberehitustega kövasti moonutatud, on hoone algne ilme hästi loetav.

Palkneb Pärnu miljööväärtuslikul alal.

Väga väärtuslik hoone,
tüpoloogiliselt oluline
arhitektuurijaloos.
Võta arvele,
informeerida
omavalitsust.

Tööstushooned

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Lai 14	1910	Tsentraalelektrijaam, mis pidi rahuldama linna kasvavat energiavajadust. Esimene, 1907 rajatud elektrijaam asus teisel pool jõge ja pole säilinud. Historitsistikule perioodile isejomulikult on hoone sõltumata funktsionistlikult külalalt külluslikult kujundatud. Lai tänav ääres üks silmapaistvamaid hooneteid.		Hoone on oluline tööstusajaloohäis ja piirkonna arhitektuurseid dominante ning väheseid säilinud ajaloolisi hooneid. Kaaluda RKM.
Beti ait (linnaait) Uus-Saug 2	R. Guleke 1890. d aastad	Kuni 1890. aastani kuulus firmale Adalbert Lange ja Co, edasi kuni IMS-ni Briti firma Thomas Bett & Co omandusse. Hoolimata mitmetest hilisematest ümberehitustest on see piirkonna silmapaistvaim hoone säilitanud oma ajaloolise välisilme. Saksa okupatsiooni ajal kasutati seda vanglana, kus hoiti kommunistlikus meelsuses või tegudes kahtlustatavaid arreteeritud.		Oluline häis Pärnu tööstusajaloos, samuti paiga ajaloos ja miljöös. Säilimine väga oluline. Kaakuda RKM.

Linaaidad
Aida 3, Põhja 1

Põhja 1, H. D. Schmidt'i kaubakontorile kuulunud linaait. On arvatud, et tegemist on linna vannima aidahoonega, mille vundamendid pärinevad ehk keskajast. Kindlamaid andmeid on 19. sajandist, mil hoones tegutsesid H. Schmidt'i kaubakontori linapuhastajad, takupressijad, linapallijad jne. Hoone läänepoolses otsas paiknes vanasti neljakandiline telliskorsten ja sellega külgnenud kütteruum. Keerukas küttessüsteem tagas pajude kaupade jaoks vajaliku kuiva õhu. Nõukogude ajal kulus ait Pärnu Kaubandusvalitsusele, kes kasutas selle läänepoolset otsa linna strateegiliste soolavarude hoidmiseks. Veel 1984. aastal oli hoone vettpidava katusega ja kasutuskõlblik. 2000. aastal müüs linn hoone eravaldisesse. Aida 3 on maa-kivist massiivsele vundamendile ehitatud historitsistlik punastest tellistest kivihoonne (kunagi pärast restaureerimist peaks sinna kõlma Pärnu Muuseum).

Jälgidedes arenguid n.ö Pärnu city's näib siin mõlema hoone kaitsmine riikliku kultuurimälestisena äärmiselt pakilne. Vaadeides Aida 5,7,9 hoonet, mis üritab erakordselt abitult) ue hoonemahuga integreerida ka ajaloolist aidahoonet on selge, et ajaloolisti hoonete integrerimine ei ole mitte igale arhitektile jõukohane ülesanne. Lähtudes teesist, et kaitse mälestisena ei tähenda mitte kõige keelamist vaid ainult suunatud arenguid näib küll, et pisut enam piiranguid oleks siinkohal hä davajalikud.
RKM!!

II EESTI VABARIIK 1920-1940

Ansamblid				
Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Seedri tänava kvartal	Planeering ja arhit. programm O. Siin- maa, ehit 1932-34	Terviklikult, ühtsete reeglite järgi hoonestatud piirkond Seedri, Toominga ja Muru tänaval. Korrapärane krundiajotus, ühtne ehitusjoon ja linnaarhitekt Olev Siimmaa poolt nõutud „kikkis” viilkatus teevad sellest ühe terviklikuma ansamblti Pärnu 1930. aastate elamuehituses.		Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu muinsuskaitse- ala!
Papli-Kaari elamuansam- bel		Papli ja Kaarli tänav väikeelamud moodustavad harvanähtavalt ühtse ja tervikliku ansamblti. Suhte- lisselt lühikese perioodi joosul, 1930.tel ehitatud vil- lad on vastavalt linnaarhi- tekti (O.Siimmaa) nõudmissele „kikkis” katusega. Tänaseks on enamik ümber ehitatud, mõned hooned on asendatud uutega, kuid samadel estetilistel alustel.		Paikneb muin- suskaitsela kaitsevööndis. Senine praktika, kus on juba paar maja asendatud uutega ja suude- tud tagada an- samblilise tervi- ku säilitmine vii- tab, et täienda- vat kaitset pole vaja.

Haldus- ja büroohooned

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Eesti Panga hoone	A. Soans, A. Kotli 1939-42	Klassikalise arhitektuuri võtteid kasutav hoone, mis ometi näeb välja traditsio- nalistik, mitte uusklassit- sistlik. Tänapäeval SEB panga Pärnu peakontor.		Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu muinsuskaitse- alal
Pärnu Põllumeeste Ühispank Rüütli t 51	J. Linnakivi 1938	Esindustraditsionalismi näide, mis provintsilinnale iseloomulikult oma Tallinna eeskujudest märksa tagasihoidlikum. Eesti Panga kõrval ainus teostatud näide Rüütli platsi ümber kavandatud esinduslinnajaost.		Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu muinsuskaitse- alal

<p>Elamu- ja ärihoone Rüütl 37</p>	<p>M. Merivälja, 1939</p>	<p>Kolme ajalooolise kinnistu asemel ehitatud moodne äri- ja eluhoone, mis kasutab ühelt poolt funktionalismi plastilist mahutudega mängimist nii võrd kui seda võimaldab tänaval traditsioonilise perimetraalne hoonestusviis rüütades selle esindustraditsionalismile iseloomuliku terrasiitkrohvi ja stiliseeritud ornamentidega.</p> <p>Kaitseks piisab paiknemisest Pärnu muinsuskaitse- alal</p>
<p>Pärnu Maavalitsu- se hoone (täna linna- valitsuse hoone) Suur-Sepa 16</p>	<p>1930. aastate lõpus valminud hoone, võiks oミstada Märt Meriväjale või J. Linnakivile.</p>	<p>Pärnu Maavalitsuseks kavandatud hoone, suurepäraselt esindustraditsionalismi näide, kus funktsionist tulenev solidsuse nõue on lahendatud väärika terrasiitfassaadi ja stiliseeritud dekooriga. Nõukogude ajal polikliinikuks kasutatud hoone läks hiljuti linnavalitsuse käsitutse. Põhjalik euroremont.</p> <p>Võtta arvele kui vääruslik objekt.</p>

Sakralhooned		Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Pärnu Saalemi Evangeliumi Kristlaste palvela Suur-Posti 18A	M. Meriväja, 1932-33	EW aegsete pühakodade itaaliapärase sakraalhoonete rühma kuuluv madala viilkatusega hoone. Kitsaste kõrgete akende ja nendevaheliste liiseenidega riitmistatu fassaad oli algselt krohvitud, 1990 te lõpus kaeti plastikvoodriga. Nõukogude ajal spordisaalina tegutsenud hoones on 1990. aiates taas pühakoda.				

Vaba aeg

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Rannapargi kõlakoda	O. Siinmaa 1937	Supelfunktionalismi ele- gantne rakendus puidus. 1980. aastatel asendatud küündimatu koopiana.		Praeguse re- konstruktsiooni kaitseks piisab tpaiknemisest MKalal.
Hotell- pansion Vasa Eha 2	A. Nürnberg 1938	Märk rootslastest suvitajate olulisest rollist Pärnus EW ajal. Eesti arhitektuurialaos väga olulist rolli mängiv hoone, mille ajaloolisest substantsist paraku suurem osa hävinud on. Sälinud arhitektuurne üldilme ja n.ö ikoонiline fassaad merepool küjes. Ouline hoone 1930. aastate kuuroordi kihistuses, silmapaistev näide Pärnu supelfunktionalismist. Kohalikus kontekstis arhitek- tuuriselt väga väärtsusk hoo- ne.		Sälinud väärustuse ja hoone kui tervi- ku kaitseks pii- sab ehk paikne- misest muinsus- kaitsealal. Paar aastat tagasi MKKA esindajad turvisid objek- tiga ja leidsid, et liigsed üm- berhitused ei võimalda mää- lestisena käsit- leda.

Hotell Victoria Kuninga 25	E. v. Wolffeldt, A. Nürnberg, 1923	<p>Hotelli Victorianana tunitud riia-pärasest heimatstilis hoone on arhitektidetandem E. v. Wolffeldt'i ja A. Nürnbergi üks esimesi ühistöid. 1923. aastal rajatud kompleksi kuulusid mansardkorusega ärihoone, hoovimaja ja romantiline müügipaviljon krundi nurgas. Ehituse tellijaks oli kohalik ettevõtja Aleksander Adamson, kes aga 1920. aastate lõpu majandusraskustes pankrottiti läks. 1928. a kohandati üiuritubadega ärihoone Olev Siimmaa projekti järgi hotelliiks (Grand Hotel), esimesel korpusel avas aga Pärnu populaarseim kohvikupidaja Herrenberg söögisaali ja kohviku Café Grand. 1990. tel põhjalik remont. Täna tegev hotellina.</p>
		Kaitseks peaks piisama paiknemisest Pärnu muinsuskaitse- alal

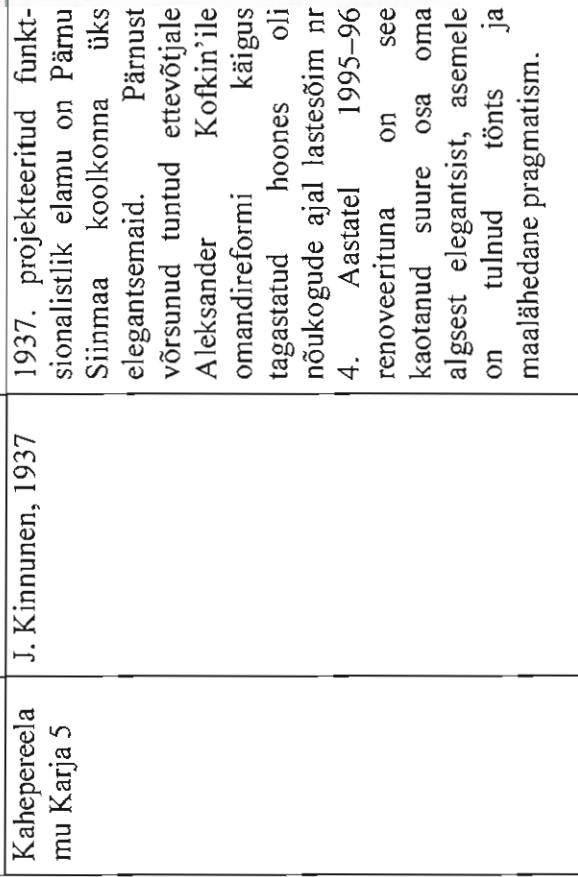

Elamud

Objekt, adress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Korterelamu Kuninga 3	J. Linnakivi, 1940	Üks vähesteid sõjacelseid suurte korteritega 3 koruselisi üürimaju Pärnus. Esindustraditsionalismi üsna lakoонiline variant.		Kaitseks peaks piisama paiknemisest Pärnu muinsuskaitsealal
Villa Tammaare pst 1A	M. Merivälja	Arhitekt M. Merivälja poolt kaptien Jakobsonile projekteeritud hoone on Eesti oludes tavatult luksuslik. Moodsa funktsionalismi kõrval soov demonstreerida Omaniku initsiaalirikkust. Omaniku initsiaalidega välisust raamib raske skulptuurdekoor, seda jagub ka interjööridesse. Legendi kohaselt oli eeskujuks olnud ühes Itaalia ajakirjas nähtud villa. Hoone oli eesrindlik ka tehniliselt – mh sai majast elektri abil väärvat avada.		Skulptuurid on kaitse all kunstimälestiste na, hoone on tervikuna pietetdi-tundeliselt restaureeritud. Paikneb MKalal. Hetkel vajandust täiendavaks kaitseks ei näe

Kaheperelamu Aisa 9	J. Kinnunen, 1936	<p>Nn Siimmaa koolkonda kuuluva maainseneri töö, kuulub koolkonna parimate näidete hulka. Küllalt ebatavaline on asukoht – funksionalistlikule villale iseloomuliku krundi keskel vaba paiknemise asemel on hoone naaberkrundi piiril. Sellest hoolimata jäätta osaliselt vanu maja varju ja kipub enim eksponeerima naaberkinnistule avanevat tulemüüri. Võimaste kümnedate renoveerimistöödega on minetatud enamik originaaldetailidest ja algupärasest arhitektuurist elegantsist.</p> 	<p>Hoone paikneb mõjööväärtuslikul alal. Mahtude ja üldise arhitektuurikeele säilitamiseks peaks sellest piisama.</p>
	O. Siimmaa, 1932	<p>Olev Siimmaa projekti järgi 1932. aastal kavandatud linnavilla kahe korteriga on üks esimesi funksionalismi ilmingsuid Pärnus. Eestis traditsioonilise võttena on ees- ja tagaaed eraldatud müüriga, milles on kaarava. Väärtusi arvestavalt restaureeritud. Näib teadlik omanik. Paikneb muinsuskaitsealal.</p>	<p>Väärt mälestise staatust, kuid otsetest ohtut hetkel ei näe. Samas arvestades hoone väärtust ja positsiooni Pärnu arhitektuuripildis võiks kaaluda RKM.</p>

Elamu
Esplanaadi
29

<p>R. Siiman</p>	<p>Nn kikkis katusega elamu-tüüp, kus nii mahud kui detailikasutus räägivad funktionalismist. Väga iseloomulik Pärnule. Mõned aastad tagasi läbinud põhjaliku uuenduskururi, küllalt restaureerivas võtmes. Paikneb muinsuskaitsealal.</p>	<p>Kaitseks peaks piisama paiknemisest Pärnu muinsuskaitse-alal.</p>		<p>Hoone paikneb mõjööväärtuslikul alal ja MKala kaitsevööndis. Mahtude ja üldise arhitektuurikeele säilitamiseks peaks sellest piisama.</p>
	<p>J. Kinnunen, 1937</p>	<p>1937. projekteeritud funktionalistik elamu on Pärnu Siinmaa koolkonna üks elegantsemaid. Pärnust võrsunud tuntud ettevõtjale Aleksander Kofkin'ile omandireformi käigus hoones oli nõukogude ajal lastesõim nr 4. Aastatel 1995–96 renoveerituna on see kaotanud suure osa oma algsest elegantist, asemele on tulnud tönts ja maalähedane pragmatism.</p>		

		RKM? Muinsuskaitse- alal
4-korteriga elamu Esplanaadi 23	M. Merivälja, 1937-38	<p>Funktionalistlik hoone uusklassitsistlike elementidega. Sümmetriske fassaadidega lihtsate kehandile liitub rõduga sammaspistikus. Selline Vahemeremaadele iseloomulik uusklassitsistlik näans pidanuks omaniku meelest ilmseit lisama esinduslikkust, mida mahuttega mängiv funktsionalism ei pakkunud. Erandlik lahendus, hästi säilinud. Pakneb MK alal.</p>
Kaheperela mu Mere pst 1	I. Laasi, 1934-1938	<p>Nurgakrundil paiknev elavalt liigendatud hoone paistab silma mänguliste fassaadidega. Funktsionalistlikult asümmeetrilist fassaadilahendust kroonib kõrge traditsionalistlik katus. Renoveerimise käigus minetanud palju algupäraseid detaile.</p>

Rähni 22

	<p>Pärnule väga iseloomulik „kikkis” väikeelamu. Detailikäsitlus vihjab, et tegemist on tiptasemel arhitektiga. Hoonele on paigaldatud sobimatu plekkprofiilkatus, muus osas siimapaiserval hästi säilinud. Iseloomulik lahendus Pärnu 1930. aastate II poole välkeelamutele. Tegemist teatud tüpoloogiaga, seni pole aga ühtegi esindajat kaitse all.</p>		<p>Paikneb küll mõjööväärtuslik ul alal, kuid arvestades hoone detailipeent käsitlust ja asjaolu, et selle Pärnule väga iseloomuliku hoonetüübi esindajat pole ainsatki kaitse all RKM</p>
--	--	--	--

Tööstusobjektid, rajatised

Objekt, address	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Attemanni veski Voorimehe 5A	1920. aastad	Attemanni veskina tuntud hoone. Tüpoloogiliselt ja arhitektuuriselt vormilt huvitav. Osaliselt säilinud ka sisustus. Tehniline seisund jätab soovida. Tagastatud eraomanikule.		Tellida eksperiitii, et hinnata vastavust mälestise tunnustele. Kui tehniline seisund vm põhjused ei võimalda kaitsta mällestisenä, siis kindlasti dokumenteerida
Sauga sild, üle Sauga jõe Haapsalu mnt alguses.	Ins N. Leyden, 1935-37	1937. a ajastu edumeelseimat tehnilist mõtet kandev raudbetoonist kaarsild. Silla ehitas Taani firma Hojgaard ja Schultz. Sild lasti koos Pärnu suursillaga õhku 1944. Seejärel tehti ajutise lahenduse na puidust ujuvsild, mis asendati korraliku sillaga alles 1957. Uus sild on peaaevahetamiseni sarnane oma EW aegse eelkäijaga.		

III NÕUKOGUDE PERIOOD

Ansambel

Objekt, adress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Pärnu oblasti keskväljak	H. Arman 1952	Vöidutseva kinliku suurteose poolik rakendus. 1952. aastal jagati Eesti NSV kolmeks oblastiks, mille keskused asusid Tallinnas, Tartus ja Pärnus. Kuigi oblastite eluiga jäi lühikeseks – vaid 10 kund – jõuti Pärnus algust teha suurejoonelise oblastikeskuse rajamisega. Selleks lämmatati mitu kvartalit taastamiskõlblikku vanalinna, keskaegse ordulinnuse varemed ja Nikolai kirik. H.Arman'i juhtimisel Arhitektuurivalitsuses koostatud projekt nägi ette 110m laiuse väljaku rajamise jõe ja oblastikeskuse hoone vahel. Dominandiks kujunema pidanud oblastikeskuse hoone asemel ehitati 1960.tel Endla teater. Väljaku külgseinad hoonestati 3x tüüpelamutega, jõepoolsel küljel tähistab väljaku algust tornide paar. Teatri eest algapoolne keskaegse Pika tänavava asemele rajatud 42 m laiune sirge Lenini puiestee.		Et Pärnu vanalinna muinsuskaitse ala väärtuste hulgast tavaliselt nõukogude aega ei käsiteta, siis oleks oluline paiga planeeringulise eripära ja väärtuste teadvustamine, et neid edasistes arendutes säilitada ja hoida.

Haldus- ja büroohooned

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
EKE Projekti Pärnu osakond Väike-Veski 24	EKE Projekti Pärnu osakond Veljo Kaasik 1970-75	Neofunktionalismi esiklapseks peetud hoone on märgata ka vene konstruktivismi mõjusid. Hoolimata vormikeekest sobitub tänu vaoshootud mastaapidel külalt valutult ümbriisevasse eeslinnanimijööse. Seisab pikemat aega tühjana ja kasutuseta.		Dokumenteerida riida, võtta arvele kui väärthuslik objekt. RKM?
EKP Rajoonikomitee hoone Esplantsaadi 10	Eesti Maaehitusprojekt, Maie Penjam, 1969	Liigendatud mahtudega keskkonna suhtes ebamataapne hoone preegeldab ilmekalt partei ülimuslikkust ülejää nud ühiskonna suhtes. Dolomiittahvlitega kaetud fassaadid on märk väärkast funktsioonist. Pikalt Pärnu Uue Kunsti Muuseumina tegutsenud hoone on müüdud erakätesse, omanik kavatseb selle lammurada. Loodetavasti ei kerki sinna eskiisides esitatud praegusest märksa suurem hoone.		Dokumenteerida enne kui lammutatakse.

Maaparandus- valitsuse kontor Kerese 4	<p>Pärnu omamaegne peaaarhitekt A. Andeller 1973</p> <p>Kombineeritud funktsiooniga hoone – I korpusel ametikorter, II garaazhid ja kohvik, II korpusel bürooruumid. Tähelepanu väärinib dekoratiivne ekraansein sissepääsu juures. Paikneb muinsuskaitsealal.</p> <p>Täiendavad kaitsemeetmed pole vajalikud.</p>
---	---

Kaubandus

Objekt, aadress	Arhitekt, datering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
„Silla” kauplus Silla 3A	R. Heiduk 1960. aastate algus, valmis 1964	ETKVL-i kaubamaja <i>Silla</i> oli esimene kahekorruseline spetsiaalseit kaubanduse tarbeks ehitatud hoone Pärnus ja kogu Eesti ulatuses üks esimesi kauplusi, mis oli kavandatud iseteenindussaali-ga. Ka arhitektuuris mõttes eesrindlik: ühena esimestest Eestis k-sutati õhulisti piüstribifassaadi, mis võimaldas senisest suuremaid klaaspindu kasutada. Tänaseks on see asendatud odava tüplahendusega.		Enam ei ole kahjuks midagi kaitsta.
Kaubandus- ja teeninduskeskus Ria 74	Tööstusprojekt, M. Roosna 1965-1975	Ruudukujulise põhiplaani keskel siseõuega. Hoone madalat horisontaalmahtu rõhutasid lai karniis ja vitriinaknad, mis tänaseks on osaliselt kinni ehitatud.		Täiendavad kaitsemeetmed pole vajalikud

Vaba aeg

Objekt, aadress	Arhitekt, dating	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Kirovi NKKK pansionaat Esplanaadi 42	R. Hansberg, M. Laan 1981-85	Kirovi kalurikolhoosi pansionaadiks projekteeritud hoone esindab neofunktionalismi küpset varianti. Projekteerituna 1981. aastal, võtab see kokku varasema kümendi kogemuse, tõlgendades seda postmodernismi võtmes. Arvestab, erinevalt mitmetest kaasaegsetest hoonetest, ümbritseva keskkonna mastaapidega – kummardused arhitektuurtraditsioonile on veenvalt välja kukkunud. Kindlasti üks elegantsemaid hooneid, mille 1980. aastad Pärnule on jätnud. Delikaatne neofunktionalism. „Suummaast-teadlik-olek”. Tänaseks erakätes. Asutuse suvepansioniks projekteerituna on hoonel tänaves kontekstis äärerult ebafunktionalne ruumipaigutus, mis teeb majutusteguvuse jätkumise senisel kujul küsitavaks. Omanik on avaldanud soovi lammutada.		RKM fassaadide ja mahtude osas.

Sanatoorium „Tervis” Seedri 6	I Järv K. Vanaselja, E. Väärtnõu 1966-71 II järv V. Künnapu 1976-88 	<p>Hoonekompleks järgus rajatud hoonetest, mis kõik esindavad oma aja edumeelsemaid arhitektuurseid kontseptsioone. Seedri tänav äärde jääv I järv on oma kuuekümnendate õhulise internatsionaalse stiiliga justkui vastukaja ühiskonna ja ideooloogia teatud vabanemisele sel kümnendil. Piki Seedri tänavat kulgev ribifassaad mõjub elegantsena veel tänapäeval, aastakümneid hiljem. Sanatoorium II järv pühub suhestuda Pärnu supelfunktionalismi traditsioonidega ja hoida tohutult suurt ehitist suhteliselt madalana, samas side ümbritseva hoonestuse ja sanatooriumi esimese ehitusjärguga jäab praktiliselt olema tuks. Viimasel kümnendil on hoonet rekonstrueeritud. Sümpaatne on hoone valmimisel töötanud sisearhitektide T. ja H. Gansi kaasamine. Viimase kihina lisandus paari aasta eest uus basseinikompleks (arh. J. Soolep), mis mahult haakub olemasolevaga suhteliselt valutult, kuid jätkab kahjuks varemlooduga mittenõustumise traditsiooni. I järv väga elegantne 1950. aastate ameerikalik ribifassaad, T. Gansi väljapaistvad interjöörid osalt rikutud. II järv neofunk, linnaehituslikult ei haaku asukohaga ja on üledimensioneeritud</p>
		<p>Arvestades arvukaid ümber- ja juurdeehitusi ei ole siiin ilmselt otstarbekas tervikuna kaitse rakendamine. Et siiani on omanik end suhteliselt teadlikuna näidanud n pole ehk vajadustki. Vajadusel võib rakendada mingis osas fassaadide kaitse alla võtmist.</p>

APN-i puhkebaas Tammsaare pst 35	M. Truu 1978-85	Ehitatud teadeteagentuuri APN puhkebaasiks. Postmodernismile iseloomulik, eklektiliste vormimotiivid ja kujundusvõtetega ehitis. Läänest kokkulaenatud postmodernismi lopsakamaid näiteid, ümber ehitatud hotelliks „Strand”.		Arvestades tänapäekas ümberehitust ei ole kaitsemeetmed vajalikud.
Pansionaat Aisa 39	EKE Projekt H. Piiber 1978-80	Materjalil ja värvikasutuses püüab järgida Pärnu funksionalismi traditsiooni. Paiknedes madalitihedas elurajoonis on liigendatuse ja mahtudega püütud tekkivat kontrasti sordini all hoida.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.
Ühiselamu-pansionaat Metsa 1	EMP, M. Annus, 1979-87	Neofunktionalistlik nurgalahendusega hoone, jõulisel liigendatud. Hoone oli algselt projekteeritud rannarajooni, vaatega merele, mistötu mõjub praeguses asukohas üsna võõristavalt ja keskkonnaga mittehaakuvalt. Põhjalikult ümberehitatud, täna tegutsev hotellina.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.

Sanatoorium Rahu Sääse 7	Eesti Tööstusprojekt, Ü. Ilves, 1962-73	Ratsionalistliku vormikäsitledusega kolmest plokist koosnev modernistlik hoonekompleks. Sai valmides üksjagu kriitika osaliseks. Tänaseks sanatooriumi Estonia omanduses, hiljuti põhjalikult renoveeritud.	 Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.
Sanatooriumi Estonia magamiskorpus Tammsaare pst 6	Kommunaalprojekt, A. Raid, 1980-81	Postmodernistliku vormikeelega hoone, on püürind flirtida ka Pärnu supelfunktionalismi traditsioonidega. Kuigi ebamastaapselt suur on tänu vaoshoitud kõrgusele linnaruumiga tekkinud konflikt talutavuse piires.	 Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.
Hotell „Pärnu“ Rüütlili 44	Eesti Projekt, S. Luik, K. Luts, 1968-1973	Teater Endla kunagisel asukohal 1973. aastal valminud hotell. Seitsmekorruselisest hotellikorpusest ja madalast parki eenduvast restoranitilivast koosnev kompleks oli omas ajastus igati moodne ja helge hoone. Nõukogude varjatud elitarismi rõhutab kune kahetoalise luksusnumbri olemasolu hotellis. Linnaehituslik erand, mis oma iseseisva paigutusega miljööd ei kahjusta.	 Paikneb MK alal. Tulevastes arengutes võiks algne arhitektuurikeel üldjoontes säilida.

Teater „Endla“ Keskväljak 1	I. Laasi, 1959, valmis 1967.	Kavandatud oblastikeskuse asukohale ehitatud hoone on suurejoonelise väljaku dominandi kohta kahvatu. Oma asukohas kerglasena mõjuv hoone lähtus üleliidulisest tüüpiahendusest, mille kooselt pidid hoonesse mahtuma nii linna kultuurimaja kui teater. 1995 juurdeehitis Vee tükijel (Hansapank, AB Luhse ja Tuhal) hakaub olemasoleva hoone arhitektuurikeelega suhteliselt valutult. 2001. aastal valmis juurdeehitis Akadeemia t poolsel küljel, teatri publikuruimide suurendamise eesmärgil.		Paikneb MK alal. Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.
Kultuurikeskus Mai Papiidiu 50	Eesti Maaelitusprojekt, T. Palm, 1982-1989	Massiivne ja raskepäane hoone kino ja klubiga. Välvsviimistlus dolomiitplaatid. Koos ümbritsevaga elurajooniga peegeldab nõukogude magala miljööd.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud.
Stadioni tribüün Ranna pst 2	EMP, A. Pähn, 1978-1985	Ehitati vana staadioni asemel 1960.tel püstitatud 2 korruseliste teenindusplokide vahelle. Koosneb kahest 4korruselisest püstiplokist ja nendevahelisest tribüünist. 42m laiune kahe monoliitraudbetoonist postipaariga toestatud monteeritavast raidbetoonist ja liimitud puittalade ning laudislaega varikatus. Krohviga viimistletud külpglokkide allkorrustel on haldus-, ülal sportlaste majutusruumid. Tehniliselt halvas seisundi. Algaatud on DP eesmärgiga rajada uus tribüün koos teeninduskompleksiga.		Kuigi tegemist on omas ajas elegantse rajatisega on arvestades hoone tehnilist seisundit, limna huve ja DP protsessi juba hilja sekkuda. Dokumenteerida.

Sotsiaalia

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Koolimaja Metsa 21	EMP, M. Hansmann, 1977-79	Spordikompleksiga laiendatud tüüp koolimaja 896 õpilasele. Tavaprojektis olev võimla on asendatud kahe spordisaali ja sisejuulaga juurdehitisega ning peasissepärs on viitud kahe hoonetiiva vahelisse ühenduslülisse. Tüüpprojekti kohanduse huvitav näide.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud
Pärnu veterinaar- ravila Haapsalu mnt 86	A. Aasma 1971-77	V. Pormeistri Kurtna linnukasvatuse katsejaamast inspireeritud karnisiarhitektuur. Liigendatud mahud, kompositsioon liigselt hakitud, ei moodusta tervikut. Puitkarnisisid asendatud osaliselt profiilekiga.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud

Tööstus ja rajatised

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Sanatooriumi Tervis katlamaja	J. Okas 1976- 82	Masinaestetika pärl, industriaalse protsessi vääristamine, estetiseerimine. Parimaid näiteid sellest vallast ka üleriigilises kontekstis. Praegune omanik AS Fortum on omaaegse küttesüsteemi asendamud välkese ja kompaktse gaasikatlamajaga, mis paikneb nõlannapoolses hoonemahus. Hoone on pandud müüki. Ilma täiendava kaitseta on selle säilimise tagamine väga küsitarv. Kaitse ei tähenda takistust funktsioonimuutusele vaid arhitektuurse välisilme säilimist.		Paikneb muinsuskaitseala kaitsevööndis, mis pakub piisavalt instrumente arhitektuurse terviklikkuse tagamiseks. RKM

<p>Torn kliimapaviljoniide juures Ranna pst 7</p> <p>Intrigeeriv skulpturaalne objekt. Funktsioon pisut ebaselge, kuid võiks oletada, et seostatav Kurortoloogia Instituudi ja ehk mingite ilmavaatlustega. Tõenäoliselt samaaegne naabruses paiknevate kliimapaviljonidega. Huvitav märk Pärnu nõukogudeaegsest kuuordist. 1960. aastate arhitektuurikeele ilmekas esindaja. Kavandataks koos paviljonidega lammutada, et rajada järikordne hotell.</p>	<p>Arvestades sälinud väikevormide nappust ja mitmetahulisi väärtsi tuleks säilitada (see ei takista kliimapaviljoniide asemel hotelli ehitamist).</p> <p>RKM</p>
---	---

Elamud

Objekt, aadress	Arhitekt, dateering	Info, ohustatus	Foto	Ettepanekud
Elamuseeria ES Vee 4 Akadeemia 1	A. Kotli 1952	Esimene kohalik üldlevinud seeria, 2-3x, variandid poodide ja nurgasektisjoonidega. Tunnuseks ärkel. Moodustavad Keskväljakу stalinistliku ansamblile olulisima arhitektuurilis-mahulise väljundi lisaks planeeringule). Pisut küsitav on valitud renoveerimistaktika, kus uus mineraalkrohv.		Et muinsuskaitseala väärtuste hulgatasavaliselt nõukogude aega ei käsitleta, sisoleks oluline planeeringulise eripära ja väärtuste teadvastamine, et neid edasistes arengutes säilitada ja hoida.
Korterelamu Kuninga 1a	Eesti Maaehitusprojekt, M. Metsal, 1975	Hoone kavandamisel on lähtutud naabruses paikneva Siinmaa villa üldisest arhitektonikast. Ümbrisseva keskkonna suutes ebannastaapselt suurt mahtu ja võõrapäras taimkatust leevendab pisut kinnistut ümbrisse traditsiooniline kivimüür. Korterelamu ja ühiselamu kombineeritud variant.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud

Karniisiarhitektuuriesindav ridamaja Aisa 67	Eesti Maaehitusprojekt B. Mirov Korduslahendus	Karniisiarhitektuuri ja ridaelamukultuuri hea näide. Väljapectud ja funktsionaalne. Viimasel kümnendil lisatud sobimatud varikatused, ka on kõik omnikud erinevad üksed paigaldanud.	 <p>Kaitsemeetmed ei ole vajalikud</p>
Ridaelamu Papli 10A	J. Jaama A. Ring 1971-73	Esindab üleminekut karniisiarhitektuurilt neofunktionalismile. Kui laiad karbiisid sissepääsude kohal ja hoone detaillikäsitlus viitavad veel ammendumaha hakkavale karniisiarhitektuurile, siis valged krohypinnaid juba saabuvale neofunktionalismile. Viimast mujut süvenevad veelgi valgeks värvitud puitkarbiisid ja röddepüürded, mis karniisiarhitektuuri traditsioonilises käsitluses oleksid pidanud kontrastseit turnedad olema. Maja on hea näide nn nõukogude elitarismist – Pärnu KEKile ehitatud elamu sisaldaab ühealt poolt maaehitusorganatsiooni võimalusi endale paremat elukvaliteeti võimaldada, teisalt aga ilmestab nõukogude eliidi võimalusi viljeleda tavainimesele kättesaamatut elustiili. Hoone paikneb muinsuskaitsealal kaitsevööndis, mis isenesest ei paku erilisi võimalusi selle arhitekturuse terviklikkuse säilitamiseks.	 <p>Võtta arvele kui väärtsilik objekt ja informeerida omavalitsust. Vajaduse! (reaalne oht arhitektuurse terviklikkuse säilimisel – viilkatuse, rödude kinniehitamise vms sobimatu lähenemise vältimeks) võib kaaluda ka RKM.</p>

Korterelamu Aisa 1	A. Põjme, 1985-89	Vaoshoitud postmodernismi näide, kus nõukogudeaegset tüpelamut on elustatud postmodernistlike kulissidega. Läbi maja jookseb Pärnu muinsuskaitseala ja kaitsevööndi vaheline piir.		Asukoht muinsuskaitseala piiril peaks tagama küllaldase kaitse arhitektuurse terviklikuse sälimisel. Täjendav kaitse pole vajalik.
Ridaelamu Side 7A	Valminud 1973	Klassikalise karniisiarhitektuuri hea näide. Sobitatuna väikeelamute vahelle arvestab oma mastaapidega ümbritsevat intiimset eeslinna miljööd. Jõulisem mäng mahtudega kui perioodil tavaks. Ouline on säilitada hoone algupärasne arhitektuurne terviklikkus, mis sianि imekombel alles on.		Võtta arvele kui väärtslik objekt. Informeerida omavalitsust.
Kontorihoonelamu Ringi 10	Eesti Maapeatusprojekt 1966, arh Valve Pormeister	Koosneb omavahel ühendatud 3-korruselisest kontori ja 4-korruselisest elamuplokist. Elamuploki fassaad on astmeliselt liigendatud, olulist osa fassaadikujunduses mängisid puhasvuu tellispinnad, mis tänaseks on soojustatud ja kaetud krohviga.		Kaitsemeetmed ei ole vajalikud

		Võtta arvele
Eramu Põllu 5A	Arh M. Metsal 1982	Masinaesteetikast lähtuv maja, mis oma monstruktilaadse fassaadikujundusega tänavale eeslimmäid üllitavatest üldpidist jõuliselt eristub.
Eramu- ärihoone Kuninga 3A	R. Karp 1992	Huvitava sümboosi Pärnu supefunktionalismi traditsioonidest, postmodernismist ja 1990. aastate monumentaalsusest pakub arhitekt Raine Karbi poolt olümpiaavõitja Jaan Taltsile kavandatud maja.

X

Ettepanekud miljööaladeks.

I Vana-Pärnu

13. sajandil piiskopi residentsi ümber kujunenud linnake langes oma paari sajandi pikkuse eksistentsi jooksul korduvalt rüüstamise ohvriks ja tehti pea maatasa. 14. sajandi keskel linnaõigused saanud linn ehitati aga alati uuesti üles. Et konkurents ordulinna Uus-Pärnuga oli jätkuvalt probleemiks õnnestus viimastel saavutada Poola võimud nõusse ja 1599 Vana-Pärnu likvideeriti. Elanikele anti viis aastat aega ümberkolimiseks Uus-Pärnusse. Linn hävitati (et lisaks kirikule oli linnas vaid üks kivimaja ei olnud see eriti keeruline ülesanne) ja Poola kuningas Sigismund III keelas ametlikult selle uuesti ülesehitamise. Kiriku varemetest lubati aga võtta kive uute hoonete ehitamiseks Uus-Pärnus. Viimased varemekivid näitasid hoone asukohta veel 19. sajandilgi. Naabrusesse kalmistu rajamisel saadi sealt kive piirdemüüride rajamiseks.

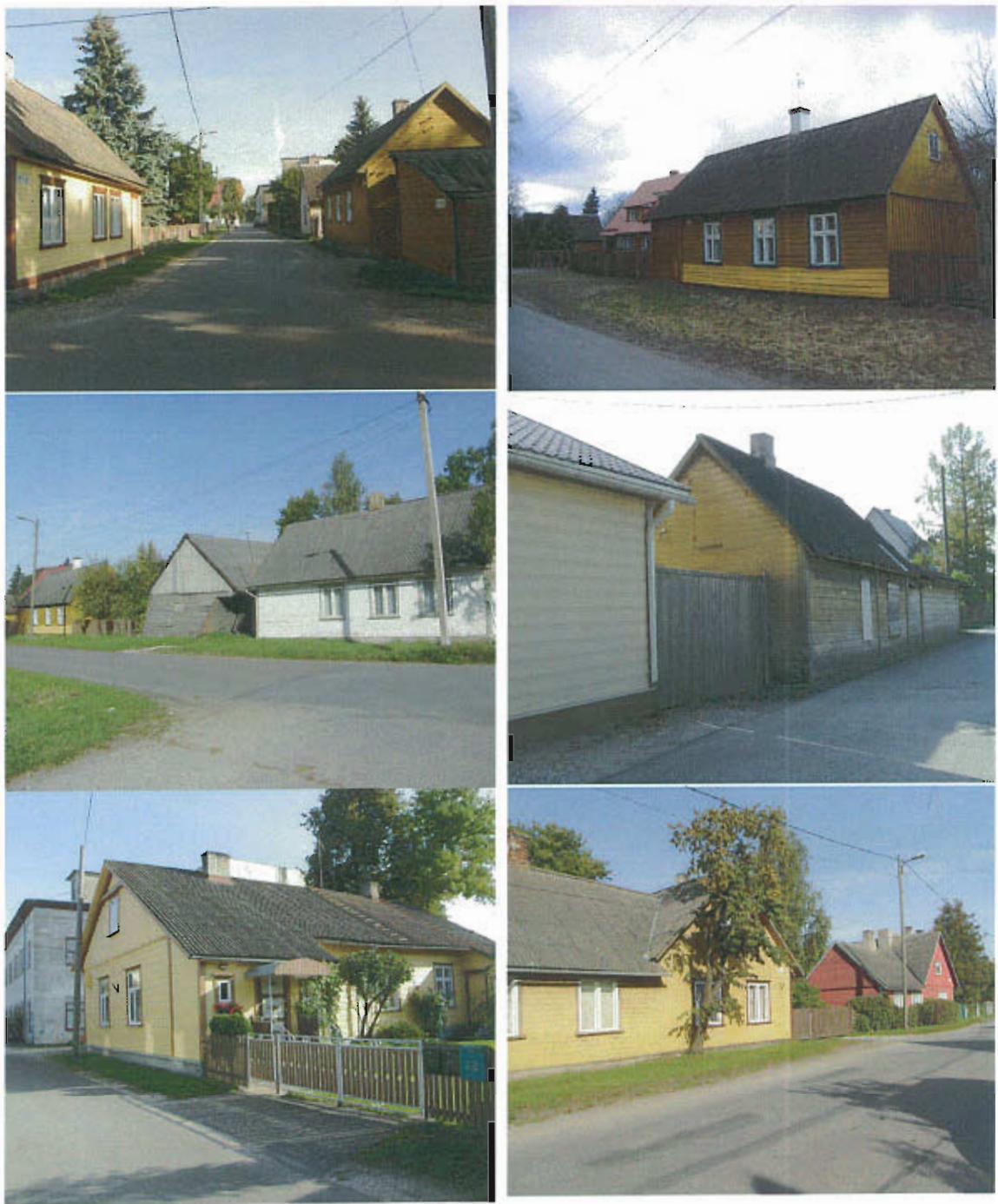
17. sajandi lõpus kuulusid endise Vana-Pärnu alad Sauga mõisale. Piirkonda oli taas vähehaaval asustus tekkinud, peamiselt küll kalameeste näol. Hoonestus oli hõre, majad asusid põldude ja heinamaade vahel.

1779. aastal rajati Saksamaalt pärieva kaupmehe Heinrich Cornelius Harderi poolt Sauga jõe suudmesse esimene laevaehitustehas.

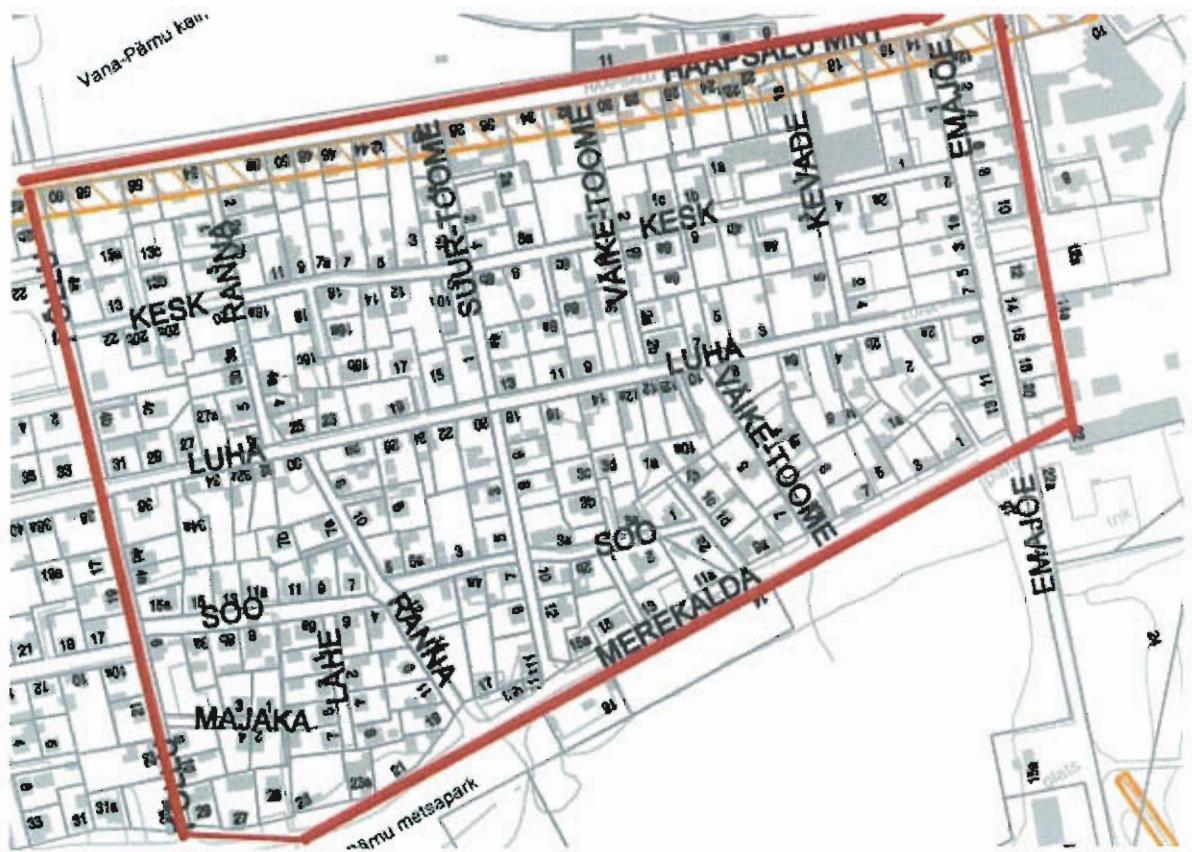
Suhteline vaikelu kalurikülana kestis kuni 1920. aastani kui Vana-Pärnu liideti linnaga ja sealsetest elanikest said Pärnu kodanikud.

Vana-Pärnu varasemat minevikku jäid meenutama Suur- ja Väike-Toome (Toomi) ning Piiskopi tänavad. Viimane muudeti nõukogude ajal Kevade tänavaks ja on seda kahjuks siiani. Oma väärrikat minevikku varjab ka Luha tänav, mille algne nimetus on Pikk tänav. Vana-Pärnus leiab arvestatavalts hulgat eelmisest sajandivahetusest pärinevate puitarhitektuuride, eriti idylliline on vana kaluriküla ümber kasvanud piirkond Emajõe ja Merekalda tänavate ääres. Mitmed majakesed viitavad oma arhailise detailikäsitluse ja tagasihoidlike gabariitidega 19. sajandi päritolule. Kui Haapsalu maantee äärde koondus Vana-Pärnu jõukam osa, siis siinsed tagasihoidlikud elamud räägivad pigem vaevu ostsaga kokku tulemisest. Praegu on miljööalana kaitstud vaid Haapsalu mnt-ääreme tänavafront, tegelikkuses oleks aga vaja märksa suuremat ala kaitsta.

Näiteid Vana-Pärnu hoonestusest

Vana-Pärnu miljööala laiendus

II Ülejõe

Pärnu jõe paremkaldal on teadmata aegadest paiknenud kaluriküla. Hilisematel aegadel on piirkonda nimetatud Bremerseite'ks (Bremeni kaldaküla), mis tulenes siin paiknenud Bremeni kaupmeeste kaubaaitadest. 18. sajandiks olid need hävinud ja kõnepruugis levis eesti-pärane Ülejõe. 18. sajandil oli Pärnu linna salanõunik ja rüütel parun Balthasar Campenhausenilt ostnud mõned talukohad selles piirkonnas. 1799 müüs ta aga 30 000 rubla eest kalameesteküla linnale. Ettevõtmise taga olid kaupmehed, kes vajasid töölisi laevade lossimisel ja kaubaaitades. Läbi 19. sajandi kestsid aga vaidlused külaelanike staatuse üle ja lõplikult arvati nad linnaelanike hulka alles 1897. aastal. 1867. aastal jagati Ülejõe kalameesteküla maad 73 rendikrundiks, millest 38 läksid küll põlisperedele, 35 aga enampakkumisele. Põlispered asustati enamikus ümber praeguse Mihkli tänavा ümbrusse. Üksikud jäid ka endisele kohale. Sellest hakkaski kujunema Ülejõe eeslinn. Piirkonna peateljena toimis kaua Tallinna postmaantee (tänane Jannseni tänav). Alles pärast esimese silla valmist üle Pärnu jõe 1904. aastal kandus liiklus üle Jänesselja mnt-le (tänane Tallinna mnt). Asustus kujuneski välja eelkõige piki neid kahte maanteed. Enne I Maailmasõda koondus hoonestus paari kvartali laiuselt just nende kahe tee äärde. Tänaseni on piirkonnas arvukalt miniatuursete elamutega idyllilist äärelinna meeolelu pakkuvaid tänavaid, kus väikeste elamute vahelt aeg-ajalt kadakasakslikult edevad (**Lubja 35 nt**) või ootamatult väljapeetud hooned (**nt Uus-Sauga 4**) esile kerkivad. Käesoleval ajal käsitletakse miljöö-alana vaid ühte kvartalit (Kadri, Jaani, Uus-Sauga ja Voorimehe t vahel). Kaitset miljöö-alana vajaks märksa laiem piirkond Tallinna mnt, Jannseni, Vana-Sauga, Hobuse ja Voorimehe t vahelisel alal. Piiride ja kaitserelvamuistisid on vajalik inventeerimine.

Valik hooneid võimalikult miljööalaalt (väljaspool praegust miljöökvartalit)

Koolimaja Noorteväljak 2

Teinburki veski möldrimaja Loode 4

Uus-Sauga 4

Uus-Sauga 26

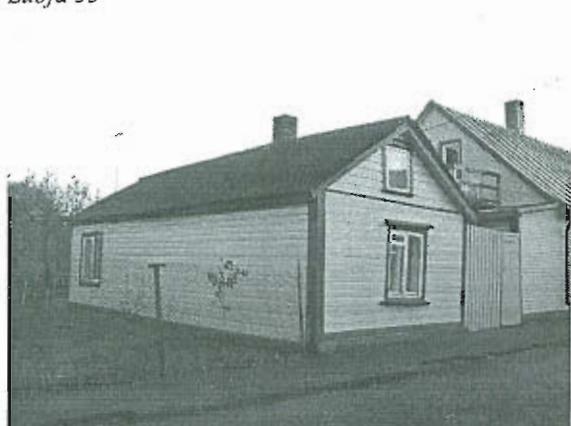
Loode 2

Lubja 35

Mihkli 6

Jaani t

Uus-Sauga 8

Uus-Sauga 16

Miljööväärtusliku ala ligikaudne piiriettepanek

III Rääma

Rääma linnaosa paikneb endise Ravassaare mõisa (esmakordsest mainitud 1560. aastal, kui venelased selle Liivi sõja ajal maha põletasid) maadel. Ravassaare nimi tulenes mõisa asukohast Pärnu jõe ja Rääma raba vahelisel alal. 1876. aastal ostis Pärnu linn parun von Drewincki esindajalt Rääma rüütlimõisa ära. Linna piir jäi aga endiselt jooksma mööda Rääma oja ja piirkond eksisteeris eraldi vallana. Rääma vallas oli kolm küla: jõe kõrgel kaldal Hundiküla, keskosas tihedamani asustatud Kooliküla ja kaugemas sopsis Kännuküla. Viimases on pärit kirjanik August Jakobson, tema kodumaja asus tänasel aadressil Liblikka 4. Valla suurim hoone oli mõisa kõrts Rääma tänaval, sellele järgnes Raba tänav ääres paiknenud vaestemaja. Mõisamaade linnale minnes planeeriti ala umbes vakamaa suurusteks kruntideks ja müüdi. Kuni I Maailmasõjani hoonestati põhiliselt Tallinna maantee äärised ja jõe lähedased alad. Pärnu jõe kallas Rääma ojast ülesvoolu kujunes tööstuspiirkonnaks. 20. sajandi teisest kümnendist pärineval Pärnu linna plaanil on maha märgitud hulk regulaarseid kvartaliteid koos tänavavõrgustikuga, reaalne ehitustegevus (sh tänavad) aga Rääma ojast kaugemale ei ulatanud, v.a jõeäärne ala, kuhu rajati osa praegusest Rääma (tollal Ravassaare) tänavast. Puudusid ka sillad üle Rääma oja. Rääma olustik on köitvalt jäädvustatud sealtsamast pärit August Jakobsoni 1927. aastal ilmunud suurteoses „Vaeste-Patuste alev”, aga ka terves reas teistes romaanides-jutustustes. See kurikuulus miljöö ilmutas kiire kadumise märke juba 1930. aastatel, täna on seda selles pigem siivsalt väikekodanlikus linnaosas praktiliselt võimatu leida. Aktiivsem ehitustegevus läks lahti pärast I Maailmasõda, kui Rääma vald liideti Pärnu linnaga (1921) ja piirkonda hakati rajama väikeelamuid. Ka vabariigi perioodil jäi piirkond valdavalt töölislinnaosaks, tööstuse koondumine Pärnu jõe äärsele alale soosis seda igati. Teatud mõttes jätkus sama liin ka nõukogude perioodil, mil tööstus arenes siin, Tallinna maantee äärsetel aladel, samas kui elamupiirkonda lisandusid arvukad eramajad. Suurem murrang toimus 1970. aastatel, kui Rääma piirile, Ehitajate tee äärde rajati Pärnu KEK-i suurejooneline tootmis- ja elamukompleks.

Rääma tänases arhitektuurises üldpildis võib eristada mitmeid kihistusi: vahetult Tallinna mnt-ga külgnevanem Rääma (teistelt külgedelt piiratud Oja, Rohelise ja Rääma tänavatega), mida iseloomustab n.ö isetekkeline tänavatevõrk ja vanem puithoonestus. Nimetatud piirkonda ümbritsevad regulaarsete kvartalite ja kruntidega pisut hiljem

hoonestatud piirkonnad, kus mitmeid perioodile iseloomulikke huvitavaid hooneid leidub. Kaardil punaste joontega märgitud ala on ligikaudsed miljööala piirid. Miljööala kehtestamiseks oleks vaja siiski pisut detailsemat käsitlust ja hoonestuse inventeerimist.

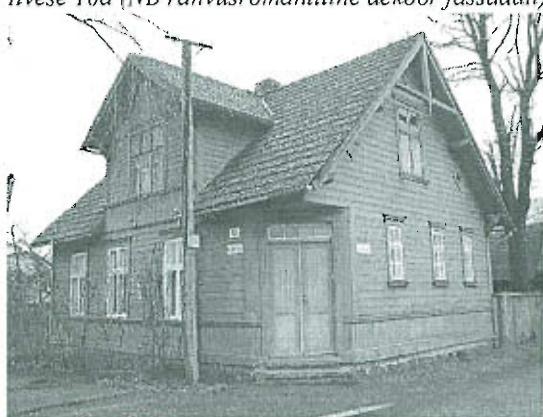
Valik võimalikule Rääma miljööalale jääävaid hooneid:

Ilvese 10a (NB rahvusromantiline dekoor fassaadil)

Kaevu 11 (möldrielamu)

Kaevu 12

Roheline 2

Seltsimaja Roheline 1B

Roheline 19

Rohu 4 ja 6

Rääma 34A

Suur-Jõekalda 22

Telliskivi 2

Telliskivi 3

Roheline 10

Ettepanekud Rääma miljööala piirideks:

IV Tallinna mnt

Postmaantee Tallinna suunas, mis täna ainuvõimaliku trassi pidi tundub kulgevat, rajati tegelikkuses vaid sadakond aastat tagasi (1906), sinnani viis tee Tallinna mööda praegust Jannseni tänavat ja läbi Vana-Pärnu. Uut postmaanteed nimetati esialgu Jänesselja uulitsaks (Jänesselja asus praeguse Sauga aleviku kandis). Maantee äärde üsna suure silla lähedale kujundati ka uus laadaplats (praegune Noorteväljak). Kahele poole maanteed leidsid kohad arvukad väikeärid ja piirkond muutus aktiivseks kaubanduskeskuseks.

Tänane Tallinna poolt tulija siseneb linna mööda suhteliselt kitsast ja loogelist tänavat, mis on kahelt poolt palistatud puitmajadega. Kesklinna lähenedes muutuvad need pisut suuremaks ja esinduslikumaks, üha enam kohtab alumistel korrustel äriruumi. Kuigi palju hooneid on ümber ehitatud on iselaadne sajanditagune miljöö säilinud, seda võib kindlasti pidada üheks oluliseks Pärnu omapära kandjaks. Puitarhitektuuriga palistatud kilomeetrite pikkune sissesõidutee eristab Pärnut selgelt kõigust teistest Eesti linnadest. Arvestades soovi transiit ja kaubaautod kesklinnast eemal hoida ja jälgides liikluskoormust ei ole näha ka tungivat vajadust tee laiendamise suunas.

Näiteid Tallinna mnt äärsest hoonestusest

Nagu näha piltidelt ei ole siin tegemist objektidega, mis omaksid mingitki väärtust üksikmälestisena, väärtuslik on just see kilomeetrite pikkune kooslus. Selle hoidmine tähendab aga võtmedepositsoonis olevate hoonete säilitamist, ülejäänud hoonete puhul aga mahtude ja materjalikasutusega uushooneestuse harmoniseerimist olemasoleva keskkonnaga.

Tallinna mnt miljööala piirid.

V Riia eeslinna III kvartal

Kuigi Riia eeslinn tervikuna on miljööalaga suhteliselt hästi kaetud, tekitab hämmastust Riia eeslinna III kvartali (Karja tänavast mere poole jäav ala) pea täielik väljajätmine. Otstarbekas oleks miljööala piiri laindamine Karuselli tänav ja Tammsaare pst-ni.

Valik maju alalt, mis praegu miljööalaga hõlmamata

Karuselli 72

Karuselli 44

Tammsaare 64

Aisa 9

Aisa 11

Aisa 52

Aisa 41

Aisa 66

Aisa 68

Karjamaa 8

Karjamaa 6

Karjamaa 2

Riia eeslinna miljööväärtusliku ala piiride laiendamine

Samuti on küsitav Riia eeslinna I kavartalis Suur-Jõe tänav ja jõe vahelise ala välja jätmine IV jõe ja Liiva tänavate vahelises lõigus.

